

IN MEMORIAM.

MR. P. M. TRAPMAN. †

Peter Marie Trapman, geboren 3 Augustus 1894 te Utrecht, bezocht de Lagere School en het Stedelijk Gymnasium, om verder te studeeren aan de Universiteit aldaar.

Tijdens zijn studietijd was hij repetitor in het Romeinsch Recht, later in het Burgerlijk Recht.

Op 19 December 1917 promoveerde hij cum laude op een proefschrift, getiteld : Kritische uiteenzetting van de thans in de Strafrechtswetenschap gehuldigde opvattingen omtrent de vraag, of het bewustzijn der onrechtmatigheid enz. gevorderd wordt als bestanddeel van het strafbaar opzet.

Dit proefschrift was een omwerking van zijn beantwoording van de prijsvraag der Jur. Faculteit der Utrechtsche Hoogeschool in 1916, welke beantwoording in September van dat zelfde jaar bij de overdracht van het Rectoraat met den Gouden Eerepenning werd bekroond.

Den 7den Januari 1918 werd hij werkzaam te Leiden als advocaat en procureur, ten kantore van Mrs. J. H. Goudsmit & E.A. Cosman, alwaar destijds dringende behoefte bestond aan goede assistentie in verband met de langdurige ongesteldheid van wijlen Mr. J. H. Goudsmit.

Op dat kantoor had ik het genoeg met dezen rijk begaafden jongen advocaat kennis te maken, voor wien ik direct veel sympathie gevoelde, niet wetende nog veel met hem te moetensamenwerken.

Een bewijs, dat hij door zijn begaafdheid en karakter ook op anderen **grooten** indruk maakte, was wel zijn benoeming, nog in hetzelfde jaar van zijn vestiging te Leiden, tot Secretaris van de Leidsche Vereeniging van Industrieelen, gevolgd door de benoeming tot Secretaris van den Nederlandschen Bond van Verduurzaamde Levensmiddelen in Blik en Glas.

De samenwerking, als bovenbedoeld, kwam reeds spoedig tot stand door mijn onverwachte benoeming tot Voorzitter van eerstgenoemde vereeniging, waardoor wij vanzelf op elkaar waren aangewezen, om zooveel mogelijk de belangen der vereeniging te behartigen.

Juist in die jaren, van 1921 tot 1925 (volgens de statuten was de periodieke aftreding als Voorzitter gesteld op 4 jaar)! kwamen in toepassing nieuwe sociale wetten; de besprekingen voor nieuwe ontwerpen enz., voorbereidingen voor Bestuurs- en Algemeene Vergaderingen, brachten ons minstens eenmaal per week te samen.

Bizonder druk en inspannend waren deze werkzaamheden, doch door zijn groote wetskennis en werklust, was hem niets te veel en kwam alles, oogenschijnlijk met het meeste gemak, tot een gunstige oplossing.

Gedurende deze lange aangename periode in het vereenigingsleven heb ik dikwijls voor mijn jongen

vriend in bewondering gestaan over zijn veelzijdige begaafdheid, rechtschapenheid, bekwame en vlugge werkkraft.

De toepassing der Arbeidswet 1919 gaf menig fabrikant groote zorgen, doch een bezoek aan, of een telefoontje met den ijverigen Secretaris was voldoende, om het rechte spoor in deze te kunnen blijven volgen.

Ook in de waterleidingsbedrijven gaf deze arbeidswet aanleiding tot diverse opvattingen, vandaar mijn uitnoodiging als Voorzitter der „Vereeniging van Waterleidingsbelangen in Nederland” tot hem, om deze wet nader toe te lichten, vragen te beantwoorden enz. in een algemeene vergadering van deze vereeniging.

Op zijn gebruikelijke eenvoudige, zakelijke behandeling van dit onderwerp, gehouden in de Buitengewone Algemeene Vergadering op 6 November 1920 te Utrecht, verwierf hij groote voldoening van zijn toehoorders, tengevolge waarvan velen mij persoonlijk na afloop der vergadering gelukwenschten met het aanwijzen van een rechtskundige, die op zoo'n aangename en duidelijke wijze voor een ieder deze wet wist uit te leggen. Wel een bewijs hoe spoedig hij op de meest ongekunstelde wijze de sympathie wist te verwerven.

Na zijn huwelijk op 7 Januari 1919, met Maria Christina Hetterschij, associeerde hij zich met Mr. E. A. Cosman te Leiden.

Naast deze drukke praktijk vond hij nog tijd zich aan de Rechtswetenschap te wijden. Speciaal het

XXXVIII

gebied van het Strafrecht had zijn belangstelling en er verschenen van hem een groot aantal artikelen in het „Tijdschrift van Strafrecht”, „Themis” enz.

In 1924 werd hij benoemd tot Praeadviseur der Nederlandsche Juristen-Vereeniging.

Ook bij de Leidsche burgerij was hij een zeer geziene persoonlijkheid; vele functies stonden voor hem open, doch slechts enkele kon hij ambieeren, o.a. Commissaris van de Leidsche Broodfabriek en van de Gemeentelijke Bank van Leening, Bestuurslid 3 October-Vereeniging, Bestuurslid Groene Kruis, Pro Juventute en van het Ned. Genootschap tot zedelijke verbetering van gevangenen.

Ook werd hij in 1924 aangezocht voor Hoogleeraar aan de op te richten Rechts-Hoogeschool te Weltevreden, doch hij meende daarvoor te moeten bedanken wegens gezondheidsredenen, alsmede omdat in de eerste paar jaren geen voldoende aantal studeerende jongelui te verwachten zou zijn, voor zijn speciale vakken.

Een groote vreugde voor hem was zijn benoeming in October 1925 tot tijdelijk Hoogleeraar aan de Universiteit te Groningen in het Strafrecht en de Strafvordering, temeer omdat hij zich daardoor voortaan geheel zou kunnen wijden aan de wetenschap, die hem **zoo** lief was.

Ongelukkigerwijze trof zijn Compagnon een ernstige ongesteldheid, waardoor hij geruimen tijd alleen stond voor de drukke praktijk, zoodat er geen sprake kon zijn van eenig verlof.

Toen eindelijk de gelegenheid aanbrak om eenige

XXXIX

rust te verkrijgen, trof hem het auto-ongeluk in Duitschland, waardoor hij geruimen tijd moest vertoeven in een ziekenhuis te Langenschwalbach.

Teruggekeerd in zijn woning te Leiden, was hij er de man niet naar, om zich niet te interesseeren voor de loopende zaken, doch het herstel van zijn gezondheid bleek nog niet van dien aard, dat hij daarvoor krachten genoeg bezat, zoodat een geduchte inzinking volgde.

Voor meerdere rust vertrok hij naar de ouderlijke woning te Utrecht, doch zorgvuldige oppassing noch hulpmiddelen mochten baten. Te veel had de sterke geest van het zwakke lichaam gevergd. Zijne krachten waren uitgeput en op 4 Januari 1926 ontsliep hij.

Tevergeefs zullen wij ons de vraag stellen, waarom deze trouwe echtgenoot, intelligente rechtskundige, vriend van velen, reeds zoo vroegtijdig op 31-jarigen leeftijd, uit ons midden werd weggerukt. Wij moeten hierin echter berusten en doen dit met een blijvende, dankbare herinnering aan een edel mensch.

Requiescat in pace.

CHARLES VAN SPALL.

PROF. DR. H. KAMERLINGH ONNES. †

Toen ons vorige jaarboekje, waarvoor Prof. Onnes zijn fraaie rede tot Lorentz had afgestaan, het licht zag, was deze reeds niet meer in leven. Thans, nu wij hier een woord aan Onnes' nagedachtenis wijden, is ook Lorentz alreeds aan de wetenschap ontruikt.

Heike Kamerlingh Onnes werd den 21sten Sept. 1853 te Groningen geboren. Hij studeerde in zijn geboortestad en zijn wetenschappelijke talenten kwamen vervolgens tot volle ontplooiing te Heidelberg, Groningen en Delft. Op 11 Nov. 1882 werd hij hoogleeraar te Leiden. Daarmede begon ook zijn werkzaamheid aan het Leidsche laboratorium, waaraan hij zich van toen af met hart en ziel heeft gewijd, een schitterend voorbeeld gevende van inspanning en van weloverlegd streven. Al aanstonds had hij de hoofdlijnen van zijn weg afgebakend en, al zijn er verrassingen geweest, het is toch of hij met profetischen blik heeft voorzien wat de toekomst hem brengen zou. Aan de woorden van zijn intreedrede „door meten tot weten” is het laboratorium steeds getrouw gebleven, en daarbij toonde hij een vermogen tot scheppen en organiseeren, zooals slechts aan weinigen is geschonken.

De aanvankelijk karig toegemeten hulpmiddelen wist hij tot zoodanige ontwikkeling te brengen, dat het Leidsche laboratorium thans onder die van de

geheele wereld een eereplaats inneemt. Hij omringde zich met een steeds uitgebreider staf van medewerkers en in nauw verband met het laboratorium ontstond de inrichting voor de opleiding van instrumentmakers, die, terwijl zij aan het wetenschappelijk werk ten goede kwam, in maatschappelijk opzicht honderden tot zegen is geweest.

Eindelijk, toen men meer en meer in het gebied der lage temperaturen was doorgedrongen, kwamen de Vereeniging voor Koeltechniek en het Institut international du Froid, waarvan **Onnes** de ziel was, de verkregen uitkomsten aan het algemeen belang dienstbaar maken.

Ook was het laboratorium allens een gewichtig en alom erkend middelpunt van internationale samenwerking geworden.

Belangrijk waren de verkregen uitkomsten. Wij behoeven slechts te herinneren aan het onderzoek van tal van verschijnselen bij uiterst lage temperaturen, aan de vloeibaarmaking van het helium en aan de ontdekking van de suprageleiding.

Dat **Onnes**, ofschoon zijn gezondheid wankel was, zooveel heeft kunnen bereiken en een onvergankelijk deel heeft kunnen nemen in de vermeerdering van het geestelijk bezit der menschheid, danken wij aan zijn strenge zelfbeperking en ook aan de liefdevolle zorg, waarmede zijn levensgezellin hem heeft omringd.

Op den 21sten Febr. 1926 is hij gestorven en den 25sten Febr. op de Ned. Herv. begraafplaats te Voorshoten onder buitengewoon groote belangstelling begraven.

S. VAN GRONINGEN. †

De Sleutelstad heeft het voorrecht gehad van 1893 tot 1925 den toonkunstenaar Van Groningen onder hare inwoners te tellen.

Steven van Groningen, den 23 Juni 1851 te Deventer geboren, was oorspronkelijk voor een geheel andere loopbaan bestemd.

Hij studeerde aan de Polytechnische School te Delft, waar hij het ingenieursdiploma verwierf en was daarna in Duitschland en hier te lande gedurende eenige jaren als technoloog werkzaam.

Reeds als student te Delft onderscheidde hij zich als een pianist van beteekenis en het duurde dan ook niet lang, of hij besloot, zich geheel aan de muziek te wijden.

Op advies van Rubenstein studeerde hij bij Liszt te Weimar en later bij Oscar Raif (klavier) en Fr. Kiel (contrapunt) aan de Hochschule te Berlijn.

Na zijne studiën aldaar te hebben voleindigd, vestigde hij zich als muzikleeraar te Zwolle en werd daar tevens dirigent van een gemengd- en van een mannenkoor.

In Mei 1889 koos hij den Haag als woonplaats en trad met groot succes in verschillende steden in het buitenland op, o.a. te Berlijn, Leipzig, Parijs en Londen.

XLIII

Veelvuldig gaf hij ook hier te lande concerten; in herinnering zijn steeds gebleven zijn befaamde Beethoven-avonden, waarop hij, de fijngevoelige kunstenaar met zijn merkwaardig geheugen, alle piano-sonaten uit het hoofd voordroeg.

In Augustus 1892 had de Maatschappij voor Toonkunst alhier het voorrecht hem als directeur en leeraar voor de piano aan hare muziekschool te verbinden, welke functiën hij op 1 Januari 1893 aanvaardde.

In niet geringe mate heeft Van Groningen gedurende 32 jaren medegewerkt tot den bloei van de muziekschool en was hij een sieraad van de Maatschappij, waar hij vele malen, als zeer gewaardeerd pianist, op hare concerten als solist optrad.

De betrekking van Directeur der school legde hij in 1919 neer, maar hij bleef als hoofdleeraar voor het pianospel aan de school verbonden.

Op 1 Januari 1925 werd hem op zijn verzoek op de meest eervolle wijze ontslag verleend als leeraar aan de muziekschool.

Bij zijn afscheid werd hem door het bestuur der Maatschappij en door zijne vele leerlingen, oudleerlingen en muziekvrienden een eere-avond in den schouwburg aangeboden, waar uitsluitend eenige van zijne werken werden uitgevoerd.

Als componist zijn van hem bekend twee violonates, een piano-trio, een piano-kwartet, eene suite voor 2 piano's, een suite voor strijkorkest, een pianoconcert en verscheidene liederen en pianostukken.

Na zijn ontslag vestigde hij zich te Laren, in de nabijheid zijner kinderen, doch hij heeft niet lang

XLIV

van een welverdiende rust na een werkzaam leven mogen genieten.

Op 25 Maart 1926 kwam hij na een korte ongesteldheid aldaar te overlijden.

Niet alleen als scheppend kunstenaar, maar ook als mensch was Van Groningen zeer gezien; hoogst eenvoudig en beminnelijk in den omgang, stelde een ieder die het voorrecht had hem nader te kennen, zijn gezelschap op **hoogen** prijs, en zeer zeker zal Leiden de meest aangename herinnering aan hem bewaren.

A. D. V.

Leiden, Maart 1928.

Dr. J. G. VAN DER SLUYS. †

Door het overlijden van Dr. J. G. van der Sluys op 20 Juli 1926 verloor Leiden een harer meest bekende ingezetenen, wiens buitengewone gaven van hoofd en hart in de laatste halve eeuw voor duizenden harer bewoners tot steun en zegen zijn geweest.

Jan George van der Sluys werd op 19 November 1848 geboren te Egmond aan Zee. Tot zijn 11de jaar bezocht hij te Rustenburg (N.-H.) de dorpsschool, daarna te Alkmaar eerst de Fransche school en later het gymnasium.

Twee mannen oefenden in die jaren **grooten** invloed uit op zijn vorming: in de eerste plaats zijn vader, die een zeer gezocht genees-, heel- en verloskundige was, en hem als kind reeds liefde inboezemde voor de natuur, door met hem eenvoudige scheikundige proeven te doen en hem kennis van geneeskrachtige planten bij te brengen. In de tweede plaats de toenmalige rector van het gymnasium, de voortreffelijke Dr. de **Gelder**, door wiens toewijding en alzijdige kennis hij zoodanig voor de studie aan de **hoogeschool** werd voorbereid dat hij zijn geheele verder leven onder meer de klassieke talen gemakkelijk las en schreef.

Op 22 September 1868 werd hij ingeschreven als student te Leiden, om te studeeren in de geneeskunde. In de beide eerste jaren beperkte hij zich niet tot de vereischte propaedeutische vakken; doch vatte deze studie ruimer op door zich voor te bereiden voor het candidaatsexamen in de wis- en natuurkunde dat 12 November 1870 **magna cum laude** werd afgelegd. Met hoeveel liefde en aanleg hij werkte, moge blijken uit het feit dat hij in die jaren behalve alle vindbare planten ook alle gramineën determineerde en leerde onderscheiden. De studie der natuurwetenschappen heeft haar stempel zoozeer op hem gedrukt dat hij in later jaren met evenveel belangstelling de vorderingen der natuurkunde als die der geneeskundige wetenschappen is blijven volgen.

Op 4 Juni 1872 volgde zijn candidaatsexamen in de geneeskunde, eveneens **magna cum laude**, en in het najaar van dat jaar werd hij door den toenmaligen hoogleeraar der anatomie, Dr. T. Zaayer, waardig geoordeeld als prosector der anatomie op te treden, welke functie hij tot het einde van 1879 bekleedde. De bezigheden hieraan verbonden, verhinderden hetn niet, zonder vertraging zijn klinische studiën te volgen, zoodat hij 15 Mei 1874 zijn doctoraal examen in de geneeskunde aflegde. Op 19 Maart 1875 promoveerde hij **magna cum laude** op een proefschrift „Over den Bouw van het Synoviaalvlies”. — Al die jaren leefde hij in nauwe aanraking met zijn vader, met wien hij, vooral in de vacaties, patiënten zag en besprak.

Toen in 1879 Dr. J. E. van Iterson uit zijn uitgebreide geneeskundige praktijk te Leiden werd geroepen

door de benoeming tot hoogleeraar in de heelkunde, deed zich in de gemeente groote behoefte gevoelen aan een geneeskundige die met de moderne methoden van onderzoek vertrouwd was. Daarom verbrak Dr. v. d. Sluys zijn banden met de Universiteit en vestigde zich hier in 1880 als arts. De bescheiden geleerde heeft zeker niet vermoed, welke beteekenis deze vestiging voor de stad zijner inwoning had. De ingezetenen echter zagen het spoedig. De encyclopaedische kennis van den jongen dokter, zijn onbevooroordeeld waarnemingsvermogen, zijn evenwichtig oordeel zoowel als het geduld en de goedheid waarmede hij dit alles voor ieder ter beschikking stelde, maakten dat hij spoedig de meest gezochte arts werd in Leiden en haar omgeving. Van **hoogleeraren** zoowel als van doctoren werd hij de raadsman en vriend; en niet minder talrijk waren zijn vereerders uit eenvoudiger kringen. Daar de heelkunde nog niet, gelijk thans, gescheiden was van de **algemeene** praktijk, verrichtte hij vele operaties, ook buiten de stad, waartoe in het bijzonder zijn kennis van de ontleedkunde hem in staat stelde. De grootste eischen werden aan hem gesteld in den strengen winter van 1890-1891, toen een vreeselijke **influenza**-epidemie in alle gezinnen zieken maakte en in sommige allen aan het bed bond. Toen zag men Dr. v. d. **Sluys** langs het Rapenburg met den huissleutel huis aan huis binnengaan om zijn hulp te brengen. Twintig jaren kon hij zijn eminente positie handhaven, en daarenboven in stille uren van den nacht zijn geliefkoosde wetenschappen beoefenen. Menigmaal werd

echter ook op deze uren beslag gelegd; doch na een nacht van werken stelde zijn krachtig gestel hem in staat, een volgenden dag met zijn arbeid door te gaan en 37 uren aaneen te werken. Trouwens, behoeften had hij weinig. **Zichzelven** was hij arm, anderen rijk. Zijn bescheiden rekeningen werden schoorvoetend ingediend en wanneer betaling uitbleef, ging hij voort zijn hulp met onverminderde goedheid te verleen. In een nachtverblijf voor zwervers, tegenover zijn woning in de Rembrandtstraat, verstrekke hij 37 jaren lang bij nacht en bij dag gratis zijn hulp aan die hem daarom vroegen.

De gaven des harten van Dr. v. d. Sluys waren inderdaad zeldzaam als die van zijn verstand. Een bezoek aan zijn ouders was voor hem het grootste genot, ook al was de tijd daarvoor zoo beperkt dat hij op weg van zijn woning naar den trein in het dokterskoetsje van kleeren moest verwisselen. Aan de kerk te Rustenburg schonk hij een orgel ter nagedachtenis aan zijn moeder. Nadat hij hen beiden aan den dood had moeten afstaan, gebeurde het dat een patiënt wien hij over hen sprak, hem in tranen zag uitbarsten. En wanneer hij in later jaren, toen hij zelf een grijsaard geworden was, over zijn ouders sprak, was dit steeds met teerheid en diepen weemoed.

Naar buiten liet hij van zijn kennis niet blijken. Schrijven deed hij niet. Maar, als hij in een der vereenigingen waarvan hij lid was, een spreekbeurt vervulde of in discussie trad, verraste hij de aanwezigen met zijn overweldigende kennis. 't Meest genoten van zijn rijken geest degenen die in later

jaren zijn rustige avonduren mochten deelen, toen door de vestiging van een groot aantal jongere geneeskundigen zijn arbeid verlicht werd. Elk gesprek werd interessant door zijn onbegrensde belangstelling, zijn helder oordeel en zijn onuitputtelijke kennis, een genot ook door de goedheid die van hem uitging, en die aan zijn omgeving het gevoel van veiligheid verbond.

Als lid van de Commissie voor de Stadsapothek bewees hij aan de gemeente vele jaren zijn diensten, die eerst eindigden toen die apotheek wegens wijziging in de gemeentelijke geneeskundige armenzorg opgeheven werd. Ook had hij tot aan zijn einde zitting in het Bestuur der Stedelijke Werkinrichting. En, wanneer hij een herinneringsdag of feest vierde, kon hij het niet nalaten ook die armen te gedenken, boven wie deze nederige mensch zich niet verheven scheen te achten.

Op 16 November 1922 trad Dr. v. d. Sluys in het huwelijk met Mevrouw Anna Maria Scharp. Drie jaren later tastte een longaandoening hem aan, die na een langdurig lijden een einde maakte aan een leven dat kort te voren nog onverwoestbaar leek.

Zoo eindigde dit leven van nuttigheid voor anderen schijnbaar zonder sporen na te laten. Maar wie zal bepalen de verlichting van smart en lijden, de mate van troost en steun die zijn goedheid en kunde aan duizenden en tienduizenden in moeilijke uren heeft gebracht; wie bepalen de dankbaarheid en de liefde die hij in hun harten en die zijner vrienden heeft gewekt. Hij ruste in vrede.

DR. F. W. VAN WIJK. †

Frederik Willem van Wijk, een in alle kringen zeer bekend stadgenoot, werd na een langdurig ziekbed, op 5 September 1926, uit zijn zoo werkzaam leven weggerukt. Geboren te Amsterdam, 6 September 1885, heeft hij den 41-jarigen leeftijd niet meer mogen bereiken.

8 Juli 1921 behaalde Van Wijk, te Leiden, den doctorsgraad in de Nederlandsche Letteren, op een proefschrift getiteld: „De Republiek en Amerika, 1776-1782”. Verder is o.a. van zijn hand verschenen „De Geschiedenis van Limburg”, waarvan het onpartijdig karakter door bevoegden gewaardeerd wordt.

Tijdens zijn verblijf te Leiden was hij lid van den Waalschen Kerkeraad. Verder was hij jarenlang redacteur van het Bijblad „Allen Weerbaar”.

Na leeraar in de Geschiedenis aan de H.B.S. te Leiden geweest te zijn, is hij tenslotte benoemd in Maastricht. Met hart en ziel werkte hij aldaar aan de Protestantenvereeniging, wier secretaris hij was. Zijn laatste optreden in Maastricht was op den twaalfden Protestantendag, 24 Mei 1926, toen hij met eigen inspanning en tot veler ontroering den zegenwensch van den voorzitter beantwoordde, met de belofte om in Holland te vertellen, hoe men in

Limburg als Protestant zijn Lutherlied, en als Nederlander zijn Wilhelmus zingt.

Hoewel geboren in Amsterdam, was Van Wijk in hart en nieren Leidenaar. „Er gaat toch maar niets boven het oude goede Leiden”, placht hij zoo dikwijls te zeggen.

De 3 October-Vereeniging lag hem na aan het hart. Als „historisch-adviseur” gaf hij belangrijke gegevens voor de openlucht-spelen en optochten. Een aardig voorbeeld, hoe men de historische wetenschap in het werkelijk leven kan toepassen. Menige zomervacantie werd geheel aan het historisch onderzoek besteed, om de Drie-Octoberfeesten „naar waarheid” te doen plaats hebben.

Ook bij de viering te Alkmaar in 1923, ter eere van de 350-jarige verlossing, heeft hij een werkzaam aandeel gehad.

Het leven ging bij hem in langzaam tempo voorbij. Met de nieuwe denkbeelden, van het laatste tiental jaren, kon hij zich niet vereenigen. Hij hield van het Leiden uit de 19de eeuw, van de kleine rustige stad. Zoo kernachtig kon hij dat uitdrukken in zijn gezegde : „wie heeft er nu in Leiden haast”.

Allen die Van Wijk gekend hebben, waardeeren zijn vele uitmuntende eigenschappen, en zijn nobel karakter. Wars van alle winzucht, of geldelijk voordeel, gaf hij steeds met ruime hand aan allen die zijn hulp en bijstand kwamen vragen. Streng voor zichzelf, zag hij veel van anderen door de vingers. Met zijn gullen lach, bracht hij zooveel vroolijkheid en humor; de „dichter-zanger”, zooals zijn vrienden

hem noemden, was pas in zijn element in het voordragen, speciaal van Fransche gedichten en liedjes.

Geen wonder, dat vrienden en kennissen, ook uit Maastricht, op 9 September 1926, in grooten getale waren opgekomen, om Van Wijk de laatste eer te bewijzen, en te getuigen van zijn werkzaam leven, werkzaam, dat wil zeggen niet voor zichzelf, maar voor een hooger doel, voor zijn Geloof.

Trouwe vriend, rust in vrede.

G. A. REIMERINGER.

M. JOUSTRA. †

Den 29 October 1926 overleed in het Diaconessenhuis alhier de oud-zending en vruchtbare beoefenaar van het Bataksch, wiens naam hier boven vermeld is. In 1871 werd hij geboren in Friesland -- de provincie waaraan hij steeds gehecht bleef, en waar hij (te Sneek) voor goed te rusten is gelegd --, in 1894 vertrok hij als zending naar Indië, waar hij in het Karo-Batakland werd geplaatst, elf jaar later keerde hij naar Nederland terug, en na ruim twintig jaren van onafgebroken werkzaamheid bezweek hij, te midden van zijn arbeid, aan eene meedogenlooze ziekte. Ziedaar in kort bestek zijn levensloop, schijnbaar niet buitengewoon, doch in werkelijkheid iets heel bijzonders. Deze eenvoudige, nederige man toch had zich in zijne zendelingsperiode eene groote kennis van taal en zeden van het Karo-Batakvolk eigen gemaakt, en heeft, nadat hij het groote besluit had genomen de zendingstaak op te geven, door rusteloozen arbeid in dienst van het in 1908 opgerichte Batak Instituut en het in 1914 ingestelde Minangkabau-instituut, eene reeks werken tot stand gebracht, die voor alle beoefenaren van de talen welke studie beide instituten bevorderen, onmisbaar zijn. Wij zullen zijne artikelen in wetenschappelijke tijdschriften niet opsommen, doch bepalen ons bij zijne groote werken : het Karo-Bataksch woordenboek, een zéér geslaagd op nauwkeurige waarneming

der taal gegrondest lexicon, het litteratuur-overzicht der Bataklanden, een vóór-arbeid voor het groote samenvattende, beschrijvend-bibliografische werk De Batak-spiegel (welks tweede uitgave hij nog heeft kunnen persklaar maken doch niet meer zien verschijnen), het boek „Minangkabau”, overzicht van ‘land, geschiedenis en volk, waarvan na twee jaren een nieuwe druk verscheen, en een uitvoerig „overzicht der litteratuur betreffende Minangkabau”, beide werken van noesten vlijt en van groot nut.

Aan den Indologischen leergang van het Koloniaal Instituut te Amsterdam — waarheen hij langen tijd eenige malen in de week zich verplaatste — gaf hij zijne daadwerkelijke belangstelling en, wat meer is, zijne beste krachten als leider van den cursus voor de Maleische spreektaal. Uit eigen ervaring weten wij hoezeer de hardwerkende, uiterst bescheiden man steeds gereed stond anderen voor te lichten op het gebied dat hem als studieveld het dierbaarst was: het terrein der Bataksche talen, inzonderheid van het **Karo-Bataksch**, en hoe gaarne hij vakgenooten van dienst was door belangelooze hulp en gulle medewerking op het groote areaal zijner geliefkoosde taalstudie en **ethnologische** onderzoekingen. Den **kundigen** man, aan wien in het Koloniaal Weekblad van 28 Oct. 1926 zulk een gevoelig woord van herdenking gewijd is, zullen allen die zich met de studie van Noord- en Midden-Sumatra% talen bezig houden, nog langen tijd missen en voor altijd in hooge eere houden als een bevoegden wegwijzer en medewerker.

v. **RONKEL.**

M. A. A. STEYNS. †

In den morgen van 14 December 1926 werd onder groote belangstelling het stoffelijk overschot van Marie Amédié Antoine Steyns, in leven **leeraar** in de gymnastiek M.O. en als zoodanig verbonden aan de jongens-H.B.S. met **5-jarigen** cursus, op de R. K. begraafplaats bij de Zijlpoort ter aarde besteld.

De heer Steyns was een zeer geziene, populaire figuur in de Leidsche samenleving. In sportkringen, bij gymnastiek-vereenigingen en bij de Leidsche afdeeling van den Ned. Bond van Lichamelijke Opvoeding was hij een persoon van gezag, op wiens voorlichting en medewerking groote prijs werd gesteld.

Als voorzitter van de Leidsche **Padvinders-Organisatie** en als Commandant van de Leidsche Burgerwacht heeft hij die beide vereenigingen tot bloei en aanzien weten te brengen.

De heer Steyns dankte zijn vooraanstaande plaats aan zijn organiseerend talent, aan zijn takt en aan de aangename, vertrouwenwekkende wijze, waarop hij wist om te gaan met de menschen, waarmede hij in aanraking kwam, onverschillig tot welken kring ze behoorden of welke positie ze in de maatschappij innamen.

Allen, die den heer Steyns hebben gekend, zullen aan hem de herinnering bewaren van een braaf mensch, die zijn plaats in het leven met eere heeft ingenomen.

P. A. P. H.

J. J. TER LAAG CZN. †

Jacobus Johannes ter Laag werd den 13 Februari 1853 te Leiden geboren en was de zoon van een algemeen bekend geneesheer hier ter stede.

Hij volgde de gewone lagere school alhier en deed in 1876 examen als candidaat-notaris, waarna hij in Haarlem op een notariskantoor werkzaam was en 18 December 1890 tot notaris te Leiden benoemd werd. Hij trad in 1891 den 30sten April in het huwelijk met mejuffrouw Anna Maria van Dusseldorp, uit welk huwelijk een dochter werd geboren, later gehuwd met den Heer van Rijn van Alkemade.

Als notaris nam hij het protocol van wijlen notaris Crommelin en Dercksen over. Een drukke praktijk heeft hij nooit gehad, maar hij was een humaan welwillend man, die ook in zijn ambtelijk leven velen belangeloos heeft bijgestaan en geholpen.

In vele besturen te dezer stede had hij zitting en vooral de instellingen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen hadden zijne groote belangstelling. In vele had hij meer dan 25 jaar zitting en van enkele was hij voor zijne groote verdiensten tot Eerelid benoemd. Zoo was hij jarenlang lid van de Commissie voor de Volksbijeenkomsten, van de Volksbibliotheek en van de Volkszangschool.

LVII

Ook is hij jarenlang Commissaris van de Leidsche Spaarbank geweest en de laatste 5 jaren van zijn leven lid van het Dagelijksche Bestuur der Spaarbank, een eervolle taak, die hij met nauwgezetheid en opgewektheid vervulde en die een groot deel van zijn beschikbaren tijd in beslag nam.

Verder heeft hij deel uitgemaakt van het Bestuur van het Stedelijk Muziekcorps, van de Sociëteit *Musis Sacrum*, van Dierenbescherming. Ook was hij enkele jaren Regent van het Evangelisch Luthersch Weeshuis en vervulde hij tal van jaren een Bestuursbetrekking in de Vrijmetselaarsloge „*La Vertu*”.

Op ruim 73-jarigen leeftijd, den 11 December 1926, overleed hij na een zeer korte ziekte: een ernstige bronchitis maakte een einde aan zijn leven.

Notaris ter Laag was door zijn bonhommie, zijn vriendelijke bereidwilligheid anderen te helpen een bekend en geliefd stadgenoot, dien velen in dankbare herinnering zullen herdenken.

AUG. L. R.

Leiden, Maart 1928.

DR. G. M. RUTTEN. †

Geboren te 's-Gravenhage 29 Febr. 1872 bezocht hij daar eerst de lagere school en later het Gymnasium om in 1891 als student aan de Leidsche Academie ingeschreven te worden. In de laatste studiejaren heeft hij daar in 't bijzonder onder de Hoogleraren Van Bemmelen en Franchimont met ijver en succes gewerkt. In 1900 werd Gerardus Marie Rutten bevorderd tot doctor in de Scheikunde op proefschrift: Onderzoek omtrent de samenstelling van bismuth-nitraten.

In 't begin van 1900 werd hij benoemd tot leeraar aan de H.B.S. v. j. te Leiden. Gedurende bijna 27 jaren heeft hij die betrekking vervuld, terwijl hij in dien tijd ook nog vele jaren aan 't Gymnasium en aan de Bijz. H.B.S. te Voorschoten les heeft gegeven. Op uitstekende wijze heeft hij in al die jaren de belangen van 't onderwijs gediend, zooals ook gebleken is toen hij op 16 Jan. 1925 onder veel blijken van belangstelling en waardeering zijne 25-jarige ambtsvervulling mocht herdenken.

Behalve de betrekkingen bij 't onderwijs heeft Dr. Rutten ook nog vele jaren de Gemeente gediend als scheikundige bij de Sted. Gasfabriek en ook voor

LIX

de Leidsche Duinwater-Mij. scheikundige onderzoekingen verricht.

Ook aan de behartiging van maatschappelijke belangen heeft hij zijn beste krachten gewijd n.l. is hij jarenlang Bestuurslid en Voorzitter van de Commissie voor de Volksbijeenkomsten te Leiden en van het Dept. Leiden van de Mij. van Nijverheid geweest.

In 't najaar van 1926 begon zijn gezondheidstoestand te wenschen over te laten en 23 Dec. kwam nog onverwacht de tijding van zijn overlijden, die op allen die hem kenden een diepen indruk maakte. Door verschillende personen werden bij zijne teraardebestelling zijne voortreffelijke hoedanigheden als mensch en **leeraar** op hartelijke wijze herdacht.

W. M.

C. B. DUYSSTER. †

Aan Duyster terug te denken, beteekent te denken aan den Organist der Pieterskerk, aan den directeur der 3 October-koraalmuziek en aan den leider der Burgerzangschool.

Aan deze drie heeft hij zijn talenten gegeven, en zich daarmee een gewaardeerde plaats verzekerd in het muzikleven van Leiden gedurende een reeks van jaren.

Die waardeering kwam bij zijn begrafenis op verschillende wijzen tot uiting. Hij blijft bij ons in de herinnering voortleven als iemand, die op voorbeeldige wijze en met ijver gewoekerd heeft met de hem geschonken talenten.

Leiden, Febr. 1928.

L. M.

Cornelis Balthazar Duyster werd 27 Sept. 1851 te Leiden geboren. Hij kreeg zijn opleiding aan de Kon. Muziekschool in den Haag, waar hij zich in het fluitspel bekwaamde en daarnaast piano en orgel studeerde. Zelf heeft hij als muzikleeraar in zijn lange leven zeer vele leerlingen in de muziek ingewijd.

Van April 1871 tot Sept. 1885 was hij organist van de Doopsgezinde Gemeente. Op 1 Oct. 1885

LXI

werd hij organist der Pieterskerk, welk ambt hij dus ruim 41 jaar bekleedde, en al dien tijd heeft hij bijna geen kerkdienst verzuimd.

Verder is hij directeur geweest van het voormalige gemengd koor Melosophia, van een gemengd koor in Noordwijk, van de Burgerzangschool, terwijl hij niet minder dan 30 maal de koraaluitvoeringen in het Van-der-Werffpark op den dag van de herdenking van Leiden's Ontzet heeft geleid.

Op 17 Jan. 1927 is hij midden in zijn werk, na een slechts korte ongesteldheid, overleden en den 21sten Jan. op Rhijnhof begraven.

FLORIS HENRIC VERSTER.

† 21 Januari 1927.

In het atelier op Groenord.

Buiten waait een straffe voorjaarswind en doet de groenende twijgen van de hoge olmen in het kleine parkje zwiepen. Witte wolken glijden langs de koudblauwe lucht en teekenen wisselende schaduwen in het ontzielde vertrek. Aan de nu leege wanden oude verkleurde sjaals, doffe groenen, paarschen en grijzen, met wat sterker oranje, samenkleurend een gamma, dat **Verster** zoo lief had.

Het hoog binnenvallend licht strijkt langs de mooie Zeeuwsche kast en geeft glimlichten aan buikige groene flesschen en oud glanzend hout.

De oude kleuren van het Deventer kleed worden gebroken door portefeuilles en doekramen, in de bezigheid van opruimen lukraak neergezet. Op een klein bloemstilleven flitsende schrappen van het tempermes, waar het wit van de plamuur verschijnt op de plaats waar het schilderij geteekend was. Daarnevens een weelde van kleur: het palet met de diepe purpers, de felle rooden, de sterke groenen, waaruit de bloemen opbloeiden op het blanke doek, het wacht vergeefs op de hand, die het wonder volbracht.

LXIII

Onder het raam bij de deur de tafel, nu een grauw leeg vlak, waar vroeger de kleurige waspotlooden gerijfd lagen. Nog zie ik de ietwat gedrongen figuur van den Meester, gebogen onder het felle licht, bezig aan die tevens sterke en teedere teekeningen, die in parelmoeren glanzen langzaam ontstonden met nooit falende hand, de stugge materie dwingend naar zijn wil. En als hij opstond om u welkom te heeten, hoe verhelderde een vriendelijke glimlach dat stroeve gelaat met de turende vorschende schildersoogen en den sterken gebogen neus boven den grauwen kortgeknipten knevel.

Verster was een eenzame, een die de stilte zocht, een schuchtere, die niet de gave had van het gladde woord, en zelden sprak over zich zelf en zijn werk. Voor de weinigen, die hem kenden, toegewijd, eerlijk en trouw.

Vóór hem zijn vriend en zwager Menso Kamerlingh Onnes, dan Floris Verster, wie zal de neergevallen fakkel verder dragen?

A. COERT.

Mr. J. H. GOUDSMIT. †

Als er iemand is, die een plaats in het Leidsche Jaarboekje heeft verdiend, dan is het zeker Mr. Jan Herman Goudsmit, de man, die in Leiden geboren en getogen is, die gedurende zijn geheele leven Leidenaar is gebleven, die Leiden liefhad en daar gewerkt heeft met den hem eigen ijver, totdat een wreede ziekte hem dit belette.

Geboren den 3den Januari 1863, zoon van den alom bekenden en hooggeschatten Prof. Mr. J. E. Goudsmit, bezocht Jan Herman te Leiden de lagere school, daarna het Gymnasium. In 1881 ving hij zijn studie aan aan de Leidsche Universiteit en eindigde die in 1886 na tot doctor in de rechtswetenschap te zijn gepromoveerd.

Kort na zijne promotie vestigde hij zich in zijn geboortestad als advocaat en procureur. Met veel succes heeft hij gedurende ongeveer dertig jaren de rechtspraktijk uitgeoefend. Hij genoot het vertrouwen van zijn talrijke cliënten en stond bij de Rechterlijke macht zeer goed aangeschreven. Wat hem tot een goed advocaat stempelde was zijn onkreukbaarheid, zijn juridische kennis en inzicht en zijn buitengewoon groote menschenkennis.

Het was merkwaardig, hoe snel hij een inzicht had in der menschen bedoelingen, hoe spoedig hij zich een juist oordeel omtrent de mededeelingen, hem door zijn clienten of zijn tegenpartijen gedaan, vormde. Bereidwillig en zachtmoedig was hij voor menschen, die hem eerlijk en betrouwbaar bleken, onverbiddelijk en streng voor degenen, die zich het vertrouwen, dat hij in hen gesteld had, niet waardig toonden. Aan die menschenkennis paarde hij een grooten ijver. Wie dergenen, die Goudsmit gekend hebben, herinnert zich niet den bijna spreekwoordelijk geworden spoed, waarmede hij brieven schreef en ontvangen brieven beantwoordde? Hij had het geluk snel en goed te kunnen schrijven en hij maakte in den tijd, waarin het schrijven op schrijfmachines nog weinig in zwang was, van zijn aangeboren zin voor schrijven overvloedig gebruik.

Met zin voor humor behept, liet hij niet na waar het pas gaf daarvan blijk te geven. Menigen kwinkslag wist hij ook in een ernstig betoog te plaatsen. Hij sprak gemakkelijk en stelde met zorg zijne conclusies.

Dat Goudsmit zich een uitgebreide rechtspraktijk heeft weten te verwerven, dat hij het vertrouwen genoot van velen, zoowel particulieren als openbare instellingen — hij telde onder zijn clienten de Gemeente Leiden en het Hoogheemraadschap van Rijnland —, had hij zeker niet in de laatste plaats aan zijn uitstekende gaven van hoofd en hart te danken, al mag niet ontkend worden, dat de omstandigheden hem gunstig zijn geweest. Hij vestigde zich te Leiden

in een tijd, toen daar nog slechts enkele advocaten zetelden.

Goudsmit heeft zich een vooraanstaande plaats in Leiden weten te verwerven, niet alleen als advocaat, doch in de vele functies, welke hij heeft waargenomen. Ik moge enkele noemen zonder dat die opsomming aanspraak op volledigheid maakt: Kantonrechter-plaatsvervanger, Secretaris van de liberale Kiesvereniging in den tijd toen Prof. Buys haar Voorzitter was, Secretaris van de Kamer van Koophandel, Commissaris der Leidsche Broodfabriek, Commissaris der Leidsche Spaarbank, Bestuurslid van de Maatschappij van Weldadigheid, Bestuurslid van het Leidsche Volkshuis.

In al die functies werkte hij met ijver en opgewektheid en het feit, dat hij zoovele had, bewijst voldoende, dat men het werk van Goudsmit wist te waardeeren.

Goudsmit had het druk, zeer druk, maar vond toch den tijd voor zijn gezin. Hij was in 1893 gehuwd met Aleida Cohen, de dochter van een destijds bekenden advocaat te Groningen. Zijn gezinsleven was gelukkig en hij verheugde zich in het bezit van drie kinderen, voor wie hij groote liefde koesterde.

Ofschoon hij door zijn dagelijksche bezigheden bijna geheel werd in beslag genomen, wist hij nog tijd te vinden voor de Societeit „Amicitia”, waarvan hij een getrouw bezoeker was.

In de eerste maand van 1927 is Goudsmit overleden. Hij stierf na een ziekte, welke hem reeds jaren tevoren had genoopt zijn arbeid te staken.

LXVII

Velen der tegenwoordige Leidenaars hebben Goudsmît in de kracht van zijn leven niet meer gekend. Die hem wel gekend hebben zullen met mij betreuren, dat hij niet langer een sieraad voor Leiden en de Leidsche balie heeft kunnen zijn.

Mr. E. A. COSMAN.

Leiden, Februari 1928.

A. I. WITMANS. †

Zoo er één van de in de laatste twee jaren overleden ingezetenen onzer stad een woord ter nagedachtenis in ons Jaarboekje verdient, is het zeker de heer Abraham Isaïc Witmans, die op 65-jarigen leeftijd den 15en Februari plotseling aan zijn stad en aan zijn werk door den dood ontviel. Hij was een geboren en getogen Leidenaar, die zijn geboortestad door en door kende en lief had. In de betrekkelijk weinige jaren, welke hij in verband met zijn werkring elders doorbracht, bleef toch zijn hart uitgaan naar zijn geboorteplaats, waar hij 1 December 1861 het levenslicht zag in kleinburgerlijke omgeving.

Na de lagere school met vrucht te hebben doorloopen, bezocht hij nog eenigen tijd een M.U.L.O.-school waarop hij goede vorderingen maakte. Daaraan had hij het te danken dat hij uit vele sollicitanten benoemd werd tot klerk bij het Ministerie van Financiën. Vandaar uit volgde in 1885 zijn benoeming tot deurwaarder der directe belastingen te Boxmeer, waar hij slechts één jaar werkzaam was, om in dezelfde functie te worden overgeplaatst naar Elst, waar het heimwee naar zijn geboortestad hem ook niet losliet. Het verlangen om deurwaarder in Leiden te worden werd reeds een jaar later bevredigd. Toen

werd hij benoemd te Leiden voor de buitengemeenten. Onder zijn oude bekende Leidsche vrienden voelde hij zich weer thuis. Hij was nu man van ervaring geworden en buiten zijn ambtelijk werk voelde hij zich geroepen mede te werken aan de bevordering van Leidsche belangen.

Door zijn betrekking kwam hij met menschen van allerlei stand en richting in aanraking en leerde vooral hun financiële toestand kennen. Met name dien van de arbeiders en middenstanders. Daardoor groeide in hem de overtuiging dat de sociale toestanden dringend verbetering eischten. Van huis uit liberaal in de politiek sloot hij zich bij den linkervleugel der vrijzinnigen aan en heeft geleidelijk een vooraanstaande plaats in de vrijzinnige partij te Leiden ingenomen; vooral nadat hij zijn ambtelijk werk in Juli 1889 verplaatst zag van de Leidsche **buitengemeenten** in de stad zelf.

In 1901 werd hij tot lid van den gemeenteraad gekozen waar hij met en naast mij, die korten tijd te voren mijn intrede in dit lichaam deed, toen voornamelijk het democratisch element vertegenwoordigde.

Een benoeming tot deurwaarder te 's-Gravenhage in 1907, die voor hem een te groote **financiële verbetering** beteekende voor zijn gezin, dan dat hij er voor zou bedanken, voerde hem in 1907 weder buiten zijn vaderstad, al bleef hij **daarmede** van uit Den Haag voortdurend in contact. Zoodra niet was hij met ingang van 1 Mei 1917 om gezondheidsredenen en met toekenning van pensioen eervol uit 's **Rijks** dienst ontslagen of hij werd weder Leidsch burger.

Dadelijk werd weer beslag op zijn werkkraft ten nutte van Leiden gelegd door de benoeming tot secretaris der Leidsche Huurcommissie, en toen in 1923 de behoefte gevoeld werd om voor de exploitatie der door de gemeente gebouwde arbeiderswoningen een stichting in het leven te roepen, werd ook de heer **Witmans** tot bestuurslid gekozen en was hij daarvan weldra de stuwende en organiserende kracht.

Door de mede door hem opgerichte Democratische Partij werd hij ook weder in den Raad gebracht en deed hij ook daar tot aan zijn plotseling overlijden op 16 Februari 1927 toe goed werk.

Zoo heeft de heer **Witmans**, selfmade man in den besten zin des woords, gewerkt zoolang het voor hem dag was.

Leiden, de stad die hem lief was boven alles, zal zijn gedenken **eeren** tot in lengte van dagen.

K. SYTSM A .

Leiden, 15 April 1928.

C. J. L. VAN DER MEER. †

De dood sluipt langs de baren,
door luchtruim, weg en tent;
Al waant men geen gevaren,
de dood is vaak present.
Bewust, vol geest en leven,
had vader Van der Meer
Naar Nolens zich begeven —
doch keerde zielloos weer.. .

Onze alom bekende Noordwijksche medeburger, Cornelis Johannes Laurentius van der Meer, werd onverwacht uit het leven geroepen. Na in den namiddag van 25 April 1927 in „Pulchri Studio” te 's-Hage vol opgewektheid de huldiging bijgewoond te hebben van het tweede-kamerlid en minister van staat: prof. mgr. dr. W. H. Nolens, ter gelegenheid van diens 40-jarig priesterjubileum, gaf een plotseling opkomend abnormaal gevoel in zijn arm hem op de terugreis in de tram onder Wassenaar een wenk tot het naderend levenseinde. Nog zijn tegenwoordigheid van geest behoudende, schreef hij onmiddellijk zijn naam en woonplaats op een briefje en reikte dit een medereiziger over. De tram werd stopgezet en de heer Van der Meer een woning binnengedragen, waar hij spoedig overleed.

LXXII

De heer Van der Meer, geboren 10 Aug. 1852 te Noordwijk, heeft op het gebied van zaken en politiek een veelbewogen leven gehad. Op jeugdigen leeftijd trad hij reeds als pionier van buitenlandschen bloembollenhandel op in Engeland, stichtte later de nog bestaande N.V. Noordwijk's Royal Nursery, waarvan hij nog directeur was, bracht in 1887 en 1896 te Noordwijk een tentoonstelling van bloembollen en knolgewassen in den kouden grond tot stand (Florapark), als de eerste onderneming op dat gebied, en kreeg vele jaren zitting in 't hoofdbestuur van „Bloembollencultuur”.

Op politiek terrein was hij niet minder ijverig werkzaam, waarvan tengevolge hij meermalen, nu eens met het volk, dan eens met autoriteiten, zelfs onder zijn eigen partijgenooten, slaags raakte. Van 1896 tot 1923 lid van den raad der gemeente Noordwijk, en in deze tijdruimte van 1907 tot 1914 en daarna van 1919 tot 1923 wethouder der gemeente; tevens van Juni 1901 tot Juni 1926 lid der provinciale staten van Zuidholland zijnde, brachten zijn toewijding en onbeschroomde werkkraft op politiek gebied hem vaak alle eer aan. Dit bleek inzonderheid bij zijn 25-jarig jubileum als statenlid (12 Juni 1926) en kort daarna bij zijn aftreding als zoodanig, toen hem ter eere door den voorzitter van de R.C. statenclub, baron van Voorst tot Voorst, een diner werd aangeboden, in gezelschap met de statenleden der Katholieke partij.

In politieke rust zijnde, poogde hij nog het voor Noordwijk verrassend denkbeeld te verwezenlijken,

LXXIII

door namelijk den vroegeren burgemeester C. L. C. W. Pické (1866-1885) als burgemeester en stichter der badplaats Noordwijk een blijvende hulde toe te brengen met een monument in het centrum der badplaats. Persoonlijk trok hij in 1926 op bezoek bij vooraanstaande burgers tot vorming van een comité, waarvan hij voorzitter werd. Gelden werden voorts verzameld, een paar plannen van den steen met omgeving ontworpen, doch de heer Van der Meer mocht de verwezenlijking van zijn denkbeeld niet beleven.

Op de comitevergadering van 27 Jan. 1928 werd tot de oprichting van het monument besloten naar 't ontwerp van den heer Wenckebach, en de bouw opgedragen aan den heer W. P. de Vreede (N.V. „Erica”) alhier. 't Zal zoo mogelijk op den sterfdatum (16 Juli a.s.) van den heer Pické worden onthuld en aan de gemeente overgedragen.

De heer Van der Meer was ridder in de orde van Oranje-Nassau.

J. KLOOS.

Noordwijk-Binnen, 29 Febr. 1928.

JOHANNA DROST. †

In Mejuffrouw Johanna Drost, 9 Mei 1927 na langdurige, pijnlijke krankheid op 73-jarigen leeftijd overleden, verloren wij een stadgenoot, die een belangrijke plaats had ingenomen in onze samenleving.

Op 23 Juni 1853 te Almkerk geboren, kwam zij in Leiden wonen in 1868, waar haar vader toen zijn predikantsambt bij de Hervormde gemeente aanvaardde. Na den dood van dien Vader, die jaren lang als emeritus aan het ziekbed gekluisterd was, werd het huis in de Pieterskerkkoorsteeg verwisseld tegen dat in Oegstgeest, maar iedereen bleef de Dames Drost als inwoonsters van Leiden beschouwen. Daar lagen niet alleen hare herinneringen, maar bleven ook vele harer werkzaamheden.

Het zijn voornamelijk twee inrichtingen, waaraan de naam der overledene verbonden is en blijft, en die daarom hier genoemd moeten worden.

In de eerste plaats de Fabrieksschool, in 1867 door Mej. M. A. de Vriese opgericht. Eigenlijk een zeer belangrijk deel van de „Christelijke Werkzaamheid onder Fabrieksjongens en Fabrieksmeisjes te Leiden”, die tot 1921 kon voortgezet worden. Reeds een jaar na de stichting begon Mej. Drost, toen een meisje van 15 jaar, op de Fabrieksschool te helpen; in 1894

werd zij Directrice, en zij bleef het, zoolang de School bestond. H.M. de Koningin eerde haar om haar langer dan een halve eeuw belangeloos en volhardend voortgezette arbeid voor het tijdelijk en het eeuwig welzijn der fabrieksmeisjes door haar op 29 Aug. 1923 te benoemen tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Het is haar zeer aan het hart gegaan, toen zij moest aftreden, temeer omdat geen opvolgster kon gevonden worden, die de met 200 vaste hand gevoerde teugels kon overnemen. De tijden waren trouwens ook niet weinig veranderd, en het voorbeeld, door Mej. de Vriese gegeven, had sinds dien van meer dan één zijde navolging gevonden. Hoe Mej. Drost haar taak opvatte, blijkt duidelijk uit de Verslagen, die zij jaarlijks opstelde met welversneden pen: in het bijzonder wijs ik op dat van 1 Nov. 1894-31 Oct. 1895, getiteld: „Een blik op de Leidsche fabrieksbevolking,” en op dat van 1 Nov. 1906 31 Oct. 1907, waarin het veertigjarig bestaan der School wordt herdacht.

De tweede Stichting, boven bedoeld, is de Christelijke Vereeniging voor Ziekenverpleging „Het Diakonessenhuis,” dat zij mede heeft opgericht. De eerste vergadering werd gehouden op 26 Febr. 1897, gelijk blijkt uit de door Mej. Drost, die als Secretaresse optrad, geschreven notulen; daarop volgde in Juni van hetzelfde jaar de opening der zeer bescheiden Inrichting in een huis aan het Plantsoen, en in 1901 de bouw van het groote huis aan den Wittesingel, dat 19 Nov. van dat jaar in gebruik werd genomen. Hoe heeft Mej. Drost van den beginne aan medege-

leefd met deze Stichting, die zij altijd, „ons Huis” noemde! Tot haar verscheiden bleef zij lid van het Bestuur, bleef zij zich van alles op de hoogte stellen, had zij steeds haar scherp en bezonnen oordeel gereed over alle vraagstukken, die zich voordeden. Toen wij hadden besloten tot de groote uitbreiding, stelde zij er prijs op, dat wij in haar huis vergaderden, omdat zij, ofschoon reeds ziek, dan toch deel zou kunnen nemen aan de besprekingen, en niemand onderzocht de bouwplannen met grooter nauwkeurigheid dan zij. Zij is zelf nog eenige weken in het nieuwe gedeelte verpleegd geworden.

Op deze wijze zou ik haar beeld willen teekenen: Streng voor zichzelf en streng voor anderen wilde zij bovenal Christin zijn en anderen tot Christus leiden.

H. M. VAN NES.

Mevr. E. A. M. DRIESSEN-VON FORCKENBECK.

14 Februari 1831. ~ 1 Augustus 1927.

Mevr. E. A. M. DRIESSEN-VON FORCKENBECK. †

Het is wel eene bijzonderheid, dat het Leidsche Jaarboekje eene levensschets vraagt van eene vrouw, naast de vele mannen, die het jaarlijks pleegt te memoreeren. Met eenigen schroom voldoe ik aan het verzoek door de Redactie tot mij gericht deze bijdrage te leveren, omdat verzocht wordt kort te zijn en hoe kan men kort zijn, wanneer men eene loopbaan van meer dan 96 jaren moet beschrijven! Daarom verwijs ik naar het Jaarboekje van 1906 waarin op **bladz. 1-28** mijn broeder Fel. Driessen de geschiedenis schreef van onzen vader Peter Ludwig Carl Driessen, waarin alles wat gedurende het 50-jarig huwelijksleven onzer ouders van belang was, is opgeteekend, mij bepalend tot de feiten nog niet daarin vermeld.

Emma Amalia Maria von Forckenbeck werd geboren 14 Febr. 1831 te Helsingör in Denemarken, waar haar vader als Consulgeneraal belast was met de controle op den scheepvaarttol in den Sond. In verband met diens benoeming tot Geheimer Regierungsrat in Westfalen verhuisde het gezin spoedig naar Munster, de hoofdstad dier provincie, alwaar E. v. Forckenbeck hare jeugd doorbracht, waar zij volgens oud regime zeer streng werd opgevoed, de lagere school bezocht,

om hare opvoeding in tegenstelling met hare zusters, die naar Brussel gestuurd werden, in Keulen te voltooien in de kostschool van Monsieur Spiehnann, waar zij bekend stond als de meest ijverige der leerlingen en waar in dien tijd de Fransche taal de omgangstaal was.

In 1854 trad zij in het huwelijk met den Heer Louis Driessen, firmant der Katoendrukkerij en Weverij de Heyder & Co. en woonde het gezin boven de kantoorlokalen op de Heerengracht, totdat deze woning in 1862 met bijna den geheelen inboedel een prooi der vlammen werd en men daarna de woning betrok aan den Ouden Singel 162, om in 1863 het statige heerenhuis Breestraat 125 te bewonen, waar het twaalfstal kinderen eene heerlijke jeugd doorbracht.

Veelzijdig was de levenstaak dezer bewonderenswaardige vrouw ; was zij in de eerste plaats eene uitstekende echtgenoot, die een steun was voor haren man, wanneer hij in moeilijke zakenjaren gebukt ging onder zorgen, zij was ook eene voorbeeldige moeder voor hare kinderen, die zij streng maar liefdevol opvoedde niet alleen, maar al haren tijd besteedde om ze te ontwikkelen, hun vorderingen op school na te gaan en hen zelve te onderrichten op godsdienstig en muzikaal gebied. Dit nam niet weg, dat zij tijd vond de vele armen en zieken, die nooit tevergeefs bij haar aanklopten, zelve te bezoeken en hen moed en vertrouwen en geduld in te spreken. Zich binden door lid te zijn van Vereenigingen van Weldadigheid, dat kon zij niet door haren drukken werkkring, slechts voor ééne Vereeniging maakte zij

op lateren leeftijd eene uitzondering: jaren lang interesseerde zij zich en was zij Presidente van 't Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen en als zoodanig werkzaam in de Rijkswerkinrichting buiten den Morschsingel, waar in dien tijd vrouwen gedetineerd waren. Begaafd met muzikalen aanleg en eene heldere sopraanstem was zij lid van 't zangkoor in de verschillende R.K. kerken toen daar nog door dames gezongen werd; ook in de Hooglandsche kerk onder leiding der Directeuren Wetrens en Taylor heeft zij menige solopartij vervuld en aan haren krachten steun is het te danken, dat omstreeks 1875 in Leiden eene afdeulings-zangvereening van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst werd opgericht onder de bezielende leiding van den door haar zoo hoog vereerden Daniei de Lange. Vele kunstenaars op vocaal en tooneelgebied verleende zij gastvrijheid, o.a. de groote Vondelvereester Lina Schneider, den violist Johannes Wolff, solo-zangeressen en zangers, den grooten Verhuist en Marie Niemann—Seebach van wier rijtuig na eene voorstelling in den Schouwburg de paarden werden afgespannen en vervangen door enthousiaste studenten, die haar naar Huize Breestraat reden, alwaar men haar later op den avond eene serenade bracht.

Toen Mevrouw Driessen kort na de viering van haar Gouden Huwelijksfeest op 2 September 1904 haren echtgenoot door den dood verloor, liet het zich eerst aanzien, alsof zij dien slag niet te boven zou komen, maar haar godsdienstzin en hare groote energie overwonnen, zij bleef 't middelpunt waaromheen zich

LXXX

allen scharden, die hulp en steun noodig hadden. Daarnaast bleef zij belang stellen in alles, wat er in de plaats harer inwoning als elders in de groote maatschappij geschiedde, vooral de treffende vorderingen der techniek in de laatste jaren: de Radio, de Luchtscheepvaart hadden hare aandacht en bewondering en gaarne hadde zij eene reis in hooger sferen willen maken; maar dit mocht niet meer zijn, hare krachten namen af en op 1 Augustus 1927 blies zij den laatsten adem uit, ongeveer 100 nakomelingen achterlatend, waarvan 12 kleinzoons den 4den Augustus hare laatste overblijfselen grafwaarts droegen, waar zij nu rust naast haren echtgenoot.

ROSALIE DHIESSEN.

L. MULDER.
† 19 October 1927.

Met aandoening, doch tegelijkertijd met groote opgewektheid, voldoe ik aan het vriendelijk verzoek om een levensbericht te geven voor het Leidsche Jaarboekje van den man, wiens naam hierboven is geplaatst.

Want, indien dit ergens in past dan in het jaarboek van de stad, waar hij werd geboren, opgevoed, studeerde en het grootste deel van zijn verder leven verkeerde; waar hij arbeidde van dag tot dag, van den ochtend tot den avond; en, wanneer het moest — en het gebeurde meermalen — ook dag ~~en~~ nacht.

Met groote opgewektheid doe ik het, omdat ik hierdoor gelegenheid heb uiting te geven aan mijn oprechte dankbaarheid jegens den man, die meermalen in moeielijke omstandigheden, wanneer ziekte of ongeval mijn gezin overvielen, een trouwe raadsman en helper is geweest.

Daarbij is hij het ten volle waard, dat zijn naam op deze wijze voor het nageslacht blijft bewaard, als dit in Leidens annalen wil bladeren om te weten, wie tot zijn beste en werkzaamste ingezetenen hebben behoord. Hij is het in dezelfde mate meer waard, als hij, bescheiden van aard, voor een deel ook verlegen, dit voor zich zelf niet gevraagd zou hebben.

Hij was wars van alle uiterlijk vertoon en ging zelf in groote eenvoudigheid zijn weg, maar maakte daardoor zijn gang, als ik het zóó noemen mag, slechts te meer vruchtbaar.

Hij zette in dit opzicht op de beste wijze de traditie voort van de familie, waaruit hij gesproten was; een burgerfamilie met een algemeenen naam, doch die door de plaats, welke zij in Leiden heeft verworven, daaraan een eigen, onderscheiden klank heeft weten te geven.

Den 19den Januari 1872 geboren, groeide hij op in een talrijk gezin — hij zelf had een tweelingbroeder — en genoot er van de trouwe werkzaamheid van den vader en de liefde van een aan haar gezin gansch toegewijd: moeder.

Die werkzaamheid van den vader, waardoor het drukkersbedrijf, dat hij uitoefende, tot bloei kwam, maakte het mogelijk, dat aan den wensch van zijn zoon Louis, gelijk ook van drie andere zoons, om in de medicijnen te studeeren kon worden voldaan. Na de Hoogere Burgerschool in Leiden te hebben doorloopen, werd hij als student bij de Leidsche Universiteit ingeschreven en voltooide daar ook zijn medische studie om zich in 1899 in een der naburige gemeenten, Hazerswoude, als arts te kunnen vestigen.

Gehuwd met Mej. C. C. Fontein, eveneens uit een bekende Leidsche familie, won hij daar al spoedig het vertrouwen der ingezetenen en wist hij er zich vrienden te verwerven, met wie in later tijd een band zou blijven bestaan, ook toen hij reeds lang Hazerswoude voor Leiden had verwisseld.

LXXXIII

Dokter Mulder was wel zeer aan zijn vaderstad gehecht. Of het reeds aanstonds zijn begeerte is geweest, in Leiden de artspraktijk te kunnen uitoefenen en zijn verder leven ook daar te kunnen doorbrengen? Dit is zeker, dat, toen hij, na een zevental jaren in Hazerswoude te hebben doorgebracht, hiervoor een goede gelegenheid meende te zien, hij deze aangreep en zich alzoo in 1906 in Leiden vestigde. Misschien heeft daartoe ook bijgedragen het verlies van zijn eenigst zoontje, dat hij, hoe gelukkig ook in het bezit zijner drie dochters, zijn leven lang is blijven betreuren. Het groote portret van dat kind aan den wand van zijn werkkamer getuigde daarvan onwillekeurig; en wie hem eenigszins kenden wisten, welk een gevoelige snaar door de herinnering aan dien vroeg gestorven jongen bij hem werd aangeraakt.

Hij had trouwens een gevoelige natuur in het algemeen, wat mede verklaart, dat hij zich bij zijn patienten niet alleen geacht, maar bemind heeft gemaakt.

Teergevoeligheid, of beter misschien overgevoeligheid, die een dokter ongeschikt maakt om in te grijpen, waar dit moet geschieden, was er bij hem niet. Zelf ben ik er in mijn gezin eens getuige van geweest, hoe hij dat deed op een wijze, die ons later onverbeterlijk voorkwam. Maar tevens bleek het later, hoeveel hem zelf dat gekost had.

Het meevoelen en meeleven met zijn patienten zonder dat dit iets sentimenteels had — hoe zou het hem anders mogelijk zijn geweest die groote getallen patienten, met name op zijn morgenspreekuur te

behandelen — waren hem in die mate eigen, dat daarin voornamelijk de verklaring ligt, dat hij bij zijn patienten geliefd was.

Een modedokter was hij allerminst. Om mee te praten met hem of haar, die allerlei kwaaltjes als heel ernstig gevoelden — daarvoor was hij weinig geschikt. Ook kookte het wel eens van binnen, al wist hij zich te beheerschen, wanneer hij, terwijl het druk was, voor allerlei pietluttigheden — de schaduwzijde, gelijk hij mij eens verklaarde, van een **grote** fondspraktijk — geroepen werd. Doch naarmate het geval ernstiger was, vatte hij het geheel dienovereenkomstig op en stelde hij in moeilijke of onzekere gevallen er zelf prijs op zijn oordeel aan dat van anderen te toetsen. Daargelaten het menschkundige van zulk een opvatting, was dit een eigenschap, die het vertrouwen in hem als dokter niet verzwakte, doch versterkte. Zijn persoon, kunde en alleenwetendheid namen bij de uitoefening van zijn gewichtig ambt niet de eerste plaats voor hem in, maar het herstel met Gods hulp van zijn patienten, zonder onderscheid, fondspatienten of anderen. Daarvoor deed hij al wat hij kon. Hieraan bewaren allen, wier geneeskundige raadsman hij was, de levendigste herinnering; daarvoor blijven zij hem dankbaar.

Het „met Gods hulp” was daarbij voor hem geen ijdele klank. Dat aan 's Heeren zegen alles, ook de uitkomst van het ijverig en ernstig pogen van den medicus, gelegen is, had hij niet als het minst waardevolle meegekregen uit het ouderlijk huis, waar Vader en Moeder tijd uitkochten om zoowel naar buiten

als allereerst in eigen gezin liefde voor den naam des Heeren aan te kweken.

Doch hij bracht dit ook zelf in toepassing, meer in daad dan door het woord, welk laatste hem in het algemeen niet gemakkelijk viel. Men moest dokter Mulder eenigen tijd hebben **leeren** kennen om hem te kunnen waardeeren; ook om te begrijpen, welke **beteekenis** het had, dat hij tijd vond om zich buiten zijn eigenlijken arbeid nog op allerlei gebied te bewegen.

Dit geschiedde waarlijk niet, omdat hij gebrek aan patienten had en nu vergoeding in andere dingen zocht. Neen, **zo**als dit voor iederen geneeskundige van eenige beteekenis steeds meer moeite kost dan voor anderen om zich met kerkelijke, publieke, sociale of aangelegenheden van bijzonderen aard in te laten, was dit ook voor hem het geval. Uit waarachtige belangstelling had hij er de moeite voor over om lange jaren de Nederl. Hervormdegemeente als diaken te dienen en als zoodanig ook regent te zijn van het Kinderhuis „Voordorp”. Verder is hij, meer in samenhang met zijn werk, lange jaren voorzitter en bestuurslid geweest van het Ziekenfonds „Boerhaave”, en vice-voorzitter van de afdeeling Leiden van de Zuidhollandsche Vereeniging „het Groene Kruis”. Ook was hij een van de oprichters van de huisartsenafdeeling van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunde, afd. Leiden en Omstreken. Dit een en ander bewaarde hem voor eenzijdigheid, wat een gevaar is voor **zo**-velen die zich uitsluitend tot hun vak bepalen.

In dit verband wil ik er ten slotte nog melding van

maken, daar dit dokter Mulder nog naar een afzonderlijke zijde laat zien, dat hij groote liefde voor geschiedenis had en zich in zijn vrije uren bij voorkeur bezig hield met onderzoekingen op het gebied der Leidsche gasthuizen, om mede op grond daarvan een geschiedenis der geneeskunde in Leiden te kunnen schrijven.

Dit was slechts den ingewijden bekend, want hij sprak er niet veel over; maar nu en dan liet hij aan een goeden vriend wel merken, hoe zeer hij hoopte die studie ten einde te kunnen brengen.

Dit heeft hij, voor zoover mij bekend is, niet kunnen doen. Hij is midden uit zijn werk, na kort te voren nog van een al te inspannende periode rust te hebben gezocht, weggenomen.

Heeft hij zelf een gelukkig oogenblik gehad, toen bij de 25-jarige herdenking van zijn werkzaamheid als arts, in 1924, op spontane wijze tot uiting kwam hoe zeer zijn patienten hem waardeerden, en waarbij vooral de eenvoudigen niet achterbleven om iets bij te dragen voor het geschenk, dat daarvan blijvend moest getuigen, — de dag van zijn begrafenis, 22 October 1927, op de begraafplaats de Groenesteeg, bewees zoo mogelijk nog sterker, in hoe breeden kring diep werd gevoeld, dat een verdienstelijk en bemind ingezetene van Leiden werd uitgedragen.

Zijn nagedachtenis laat een lichtend spoor na, die daarom waard is in eere te worden gehouden, waaraan ik intusschen meen te moeten toevoegen, dat dokter Mulder daarvan zelf de eer zou geven aan Hem, die eeuwig leeft.

J. SCHOKKING.

M. KOERT. †

Op 21 October 1927 verspreidde zich door Leiden de droeve mare, dat den Heer Marinus Koert, architect hier ter stede¹⁾, een vreeselijk ongeluk was overkomen. Bij onderzoek bleek, dat het gerucht waarheid bevatte; Koert was met zijn motor tegen een wagen gereden en kort daarna aan de gevolgen ervan overleden. Nog even te voren een goeden vriend hartelijk groetend, ongeveer een minuut later zieltogend ter aarde, niet wetend, dat die groet een afscheidsgroet voor altijd was.

Welk een droefheid voor de weduwe en hare beide kinderen, wat een verslagenheid onder de velen, die hem in zijn leven hebben gekend en met hem hebben samengewerkt. Natuurlijk treft 't gezin de zwaarste slag; wie hem van nabij hebben gekend, weten, dat hij in zijn gezin met vrouw en kinderen zijn geluk vond; dat hij was een trouw echtgenoot en hartelijk vader voor zijn kinderen. Zijn verscheiden smartte hen, die door hun werkring met hem in aanraking kwamen; zij waren overtuigd, dat hij was een kundig architect, een bekwaam vakman, eerrijk in zijn handel en wandel, vertrouwen inboezemend aan zijn principalen, de belangen behartigend zowel van werkgever als werknemer. Niet minder getroffen waren de velen, die met hem zitting hadden

1) Hij werd geboren te Den Bommel op Overflakkee 19 Oct. 1884.

LXXXVIII

in 't bestuur **eener** vereeniging. En dan worde vooral genoemd de 3 Oct.-Vereeniging, waarin hij een bijzondere functie vervulde en waarbij hij meer in 't publiek optrad dan bij andere corporaties. Daar had hij de moeilijke, vaak ondankbare taak, bijna 200 standhouders op 't Schuttersveld hun plaats te wijzen; dat hem dit steeds tot tevredenheid van het bestuur en van de betrokkenen is gelukt, zal een gevolg zijn van zijn tactvolle, eerlijke en doortastende wijze van optreden. De soms lastige klanten waardeerden en vertrouwden hem. Door zijn heengaan is een leemte ontstaan in 't bestuur, die moeilijk aan te vullen is; zijn werk wordt naar volle waarde geschat en zijn aandenken zal in dankbare herinnering blijven bij zijn medebestuurders. Daarvan heeft de Voorzitter der 3 Oct.-Vereeniging bij de geopende groeve met volle hartelijkheid getuigd.

Hoewel minder in 't oog **lopend**, doch met niet minder ambitie nam hij deel aan de werkzaamheden van andere vereenigingen. De vereeniging „de Ambachtsschool”, de Bond van Aannemers, Bouwkunst e.a. zullen ervaren, dat zij in Koert hebben verloren een werkzaam lid en trouw kameraad.

Voor Leiden is heengegaan een goed burger, die **en** voor zijn gezin, en voor de maatschappij nog veel goeds tot stand had kunnen brengen; in de toekomst was nog veel van hem te verwachten geweest.

Moge vervuld zijn de wensch, die wij elkaar na afloop **eener** bijeenkomst zoo dikwijls hebben toegedacht: „Rust wel”.

Leiden, Februari 1928.

W. V. D. LAAN.

Ir. B. J. H. HAITINK. †

Op den 2den December 1927 is te 's-Gravenhage plotseling overleden Bernard Johan Herman Haitink, geboren te Semarang, 11 Augustus 1857.

Op zeer jeugdigen leeftijd kwam Haitink met zijn ouders in ons land, waar zij zich te 's-Gravenhage vestigden.

Hij bezocht de lagere school en vervolgens de Hoogere Burgerschool aldaar, werd in 1874 als student aan de Polytechnische School te Delft ingeschreven en behaalde in 1879 het diploma van civiel-ingenieur.

Van Juli 1879 tot medio 1880 was hij te Zwolle werkzaam als buitengewoon opzichter bij den Rijkswaterstaat, in September 1880 verwisselde bij deze betrekking voor die van leeraar aan de middelbare school voor meisjes te Middelburg, om in December 1881 over te gaan naar 's-Gravenhage, waar hij tot April 1882 werkzaam was als leeraar aan de Hoogere Burgerschool.

In deze maand aanvaardde hij zijne benoeming tot Ingenieur bij de Maatschappij „de Maas”, scheepswerf en werktuigenfabriek, te Rotterdam, waarop in 1895 zijn benoeming volgde tot Directeur.

Tot 1898 bleef Haitink daar als Directeur werkzaam. In dien tijd had hij zich reeds naam gemaakt als bekwaam ingenieur en bedachtzaam leider.

XC

In verband met zijne benoeming tot **Directeur-**generaal van de „Chantiers Navals etc. de Nicolaïeff”, waarvan de hoofdzetel gevestigd was te Bouffioulx, vertrok hij naar België. Deze betrekking, waarin hij veel moeielijkheden had te overwinnen, die hem veelvuldig naar Nicolaïeff riepen, heeft hij bekleed tot Augustus 1901.

In het vaderland teruggekeerd, werd hij benoemd tot Directeur van de N.V. Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij te Leiden.

De omstandigheden waren hem in den beginne niet gunstig, daarbij kwam nog groote slapte in het bedrijf; zijn groote bekwaamheden en zijn helder doorzicht hebben echter de moeielijkheden glansrijk overwonnen. Onder zijn voortreffelijke leiding nam de fabriek toe in bloei, werd geleidelijk uitgebreid en op hechten basis geplaatst.

Door zijn bekwaamheid, zijn beminnelijke karaktereigenschappen, zijn rechtschapenheid wist hij de harten van hen, die het voorrecht hadden met en onder hem te werken, ten volle te winnen en zich van hunne medewerking te verzekeren.

In het voorjaar van 1920 werd hem, op zijn verzoek, op de meest eervolle wijze ontslag als Directeur der Kon. Ned. Grofsmederij verleend en, ofschoon men hem gaarne een welverdiende rust gunde, men zag hem noode heengaan. Gelukkig werd hij bereid gevonden, om eene toen bestaande vacature van Commissaris der Vennootschap te vervullen, waardoor de band niet geheel werd verbroken.

Ook aan verschillende andere instellingen is Ir.

XCI

Haitink verbonden geweest. Gedurende vele jaren was hij o.m. bestuurslid van het genootschap „**Mathesis Scientiarum Genitrix**” en van de Ambachtsschool alhier. Ook in deze functie heeft hij door zijn uitgebreide kennis voortreffelijke diensten bewezen.

Met Ir. B. J. H. Haitink is heengegaan een be-minnelijk mensch, een bekwaam ingenieur en leider, een man met een nobel, hoogstaand karakter, een man, waarvan men in Engeland zoo teekenend zegt: hij was „**every inch a gentleman**”.

A. M. T.

PROF. DR. H. OORT. †

16 December 1927 werd het stoffelijk overschot van Henricus Oort onder groote belangstelling in het Crematorium Westerveld ter bijzetting binnengedragen. Vrijzinnig godsdienstigen uit verschillende plaatsen waren hier met vele stadgenooten van den overledene saamgekomen om hem de laatste eer te bewijzen en te getuigen van hunne waardeering van hem, die in den hoogen ouderdom van 91 jaar was heengegaan.

Bijna drie kwart eeuw was hij met Leiden verbonden. Tusschen zijn studietijd hier, in 1857 en volgende jaren, en zijn hoogleeraarschap, dat hij in 1875 aan onze Universiteit aanvaardde, ligt slechts een tijdperk van ongeveer tien jaar. Voor hij naar Leiden terugkeerde als hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte voor het onderwijs in het Hebreeuwsch en de Israelietische oudheden was hij korten tijd werkzaam aan het Atheneum illustre te Amsterdam als docent in de Oostersche letteren en wijsbegeerte.

Zijn studietijd was de tijd van opkomst der moderne richting. Hij sloot zich van harte bij haar aan. Als predikant hielp hij haar in de gemeente verkondigen en als hoogleeraar heeft hij het preekwerk niet laten varen. Nog in hoogen ouderdom placht hij in allerlei

plaatsen des lands als predikant op te treden. Gedurende vele jaren leidde hij een cursus voor Zondagschool-onderwijzeressen, opdat er zondagschool-onderwijs in vrijzinnigen geest zou worden gegeven. In de godsdienstige weekbladen verscheen menig artikel of ingezonden stuk van zijn hand. Nog kort voor zijn dood verschenen zulke bijdragen en bij zijn verscheiden was er nog kopij in portefeuille.

Zijn groote belangstelling ging uit naar het algemeen maken van de gevolgtrekkingen der wetenschappelijke godgeleerdheid en critisch Bijbelonderzoek. Daarom schreef hij zijn „De Bijbel voor jonge lieden”, waarin voor het lezend publiek het O. T. werd behandeld. Zijn studie over de laatste eeuwen van Israels volksbestaan sloot zich daarbij aan en beschreef de eeuwen, die aan het Christendom vooraf gingen. Daarom nam hij ook van harte deel aan een nieuwe vertaling van het O. T., die in 1885 door A. Kuenen, I. Hooykaas en W. Kusters met hem werd ondernomen.

Zijn radikale, levendige geest deed hem gemakkelijk los staan van overgeleverde en gangbare opvattingen. Voor nieuwe denkbeelden was hij zeer toegankelijk. Vooral ook op staatkundig en maatschappelijk gebied. Menigmaal weerklonk in zijn huis de zang van de vereeniging „De orde der goede tempeliers”. Hij deelde van harte in de sociale belangstelling, die in 1886 leidde tot het oprichten van Het Sociaal Weekblad. Toynbee- en ander maatschappelijk werk had zijn sympathie.

Bij het klimmen der jaren kwam voor hem geen

XCIV

tijd van stilstand of terugred. Integendeel. Zijn belangstelling bleef uitgaan naar wat nieuw was en doortastend.

De Leidsche vertaling van het O. T. draagt de sporen van zijn levendigen geest. Het sterven van al zijn medewerkers deed de last van de eindredactie en het ter perse zenden op hem neerkomen. Hoe groot zijn werklust was toont de door hem bezorgde vertaling van het N.T. Immers, toen hij op 70-jarigen leeftijd rustend hoogleeraar werd, nam hij dit werk alleen ter hand. Na het volbrengen ervan heeft hij nog vele jaren van de vrucht van zijn arbeid mogen genieten.

Hij was een Leidsche figuur geworden. Hij wandelde gaarne. Toen dit niet meer ging, kwam de rolstoel ter hulp. Toen deze niet meer werd gezien begreep men, dat het einde naderde.

Een zeldzaam voorrecht heeft hij genoten door tot in **hoogen** ouderdom vol geestkracht te mogen blijven en voor velen veel te mogen zijn.

B. D. EERDMANS,

Maart 1928.

DR. C. M. VAN VOORTHUYSEN. †

In den nacht van 20 op 21 December 1927 is geheel onverwachts overleden Dr. Cornelis Marinus van Voorthuysen. Den 16en December 1860 te Sint-Anthonypolder geboren, bracht hij zijn schooljaren door te Voorburg, waar zijn vader predikant was.

Dr. van Voorthuysen begon in 1878 zijn medische studie aan de Leidsche Universiteit, die hij in 1883 als 23-jarig arts kon verlaten. Na te Heidelberg gepromoveerd te zijn, werd hij te Leiden assistent bij Professor Simon Thomas, en na diens overlijden nam hij nog ongeveer een jaar de gynaecologische en verloskundige kliniek en polikliniek geheel alleen waar, waarna hij zich als arts te Leiden vestigde en zich spoedig in een groote verloskundige praktijk mocht verheugen. In de 44 jaren, dat Dr. van Voorthuysen als praktizeerend geneesheer hier werkzaam is geweest, heeft hij zich onder zijne patienten vele vrienden verworven, die meeleeften met den altijd opgewekten geneesheer, die nooit over zichzelf sprak en onder een schijnbare nonchalance en onverschilligheid een toch zoo warme belangstelling in en voor zijn patienten verborg. Deze patienten ook zijn het, die slechts noode een plaatsvervanger voor hun vroegeren huisarts zullen kunnen kiezen.

Jaren lang is Dr. van Voorthuysen ook voorzitter geweest van de Hulpbank van de Maatschappij van Weldadigheid en tot aan zijn dood heeft hij deze functie plichtsgetrouw en met de grootste ambitie vervuld; dáárvoor was de Vrijdagavond bestemd: zelden ontbrak hij op de Hulpbank en ook daar zal hij gemist worden als iemand, wien niets te veel was en die van schier alle Leidsche toestanden goed op de hoogte was.

Bleef hem zodoende weinig vrije tijd over, de tijd, die hem restte, wijdde hij vrijwel geheel aan de muziek. Trof men hem thuis, dan kon men er zeker van zijn, hem aan den vleugel te vinden en ondanks zijn drukke werkzaamheden vond hij nog voldoende tijd zijn eigen studie bij te houden en zich te interesseeren voor bijna alle concerten, waarvan hij een trouw bezoeker was. Zijn stille wensch was, over eenige jaren de praktijk neer te leggen en zich dan geheel aan de muziek te wijden. Helaas, het heeft niet mogen zijn. Geheel onverwachts is dit werksame leven afgesneden, maar zij die hem hebben gekend zullen hem niet vergeten en zich met dankbaarheid herinneren wat hij, 't zij als vriend of als arts, voor hen is geweest.

H. P. VELDHUYZEN.

DR. A. E. REMOUCHAMPS. †

Wanneer ik hier met groote ingenomenheid voldoe aan het verzoek der redactie om enkele woorden te wijden aan de herinnering van Dr. August Eduard Remouchamps (geb. te Gent 25 Jan. 1892, overleden te Voorschoten 25 Dec. 1927), dan is het over den Nederlander Remouchamps dat ik spreken wil, niet over den Belgischen jongeling wiens hart aan Vlaanderen en de groot-Nederlandsche beweging was verpand. Immers op zeldzame, merkwaardige wijze hield hij zelf beiden gescheiden. Het jeugdige enthousiasme van den Gentschen student in de letteren was vrij spoedig bekoeld, het verfranschte België degouteerde hem en ook in de Vlaamsche beweging zelve vond hij feitelijk meer en meer te veel dat hem tegenstond. Hij sprak er zelfs maar liefst niet meer over, het is merkwaardig hoe weinig zijn beste vrienden in Holland, ja zelfs zijn eigen vrouw, over dit verleden van hem zelf te **hooren** hebben gekregen.

Zoo leerde ik hem dan kennen toen ik in 1919 vergeefsche pogingen had gedaan, zelfs door middel van advertenties, een Hollandschen medewerker te krijgen voor het onderzoek van onze eigen vaderlandsche oudste historie. Met zijn intrede als volontair aan ons Rijks Museum van Oudheden begon, nadat

XCVIII

hij reeds voor een viertal jaren in ons land was gekomen, voor den 26-jarige, die spoedig ook door naturalisatie Nederlander werd, een geheel ander leven, een helaas korte periode van zeldzaam geluk. Uit zijn huwelijk met zijn vrouw met wie hij eerst in een nederige woning te Valkenburg bij Leiden, spoedig verwisseld met een huisje in Voorschoten, een milieu wist te scheppen dat, hoe scherp het mocht contrasteeren met de luxe van zijn jeugd, zijn volle liefde had, werd hem zijn jongen geboren, zijn trots en vreugde. En in het voor hem geheel nieuwe werk had hij het levensdoel gevonden, dat volkomen bij zijn lust en aanleg paste. Wel vertelde hij later graag hoe die nieuwe studie hem in het begin bijna verbijsterde, hoe hij in den beginne tot zijn vrouw zeggen kon, dat hij er nooit doorheen komen zou, maar al spoedig bleek het hem zelf ook hoe juist in deze richting zijn groote aanleg lag. Hoe had anders, zelfs zijn stalen ijver te midden van al het andere werk die eervolle doctorpromotie in Freiburg kunnen doorzetten, nog geen twee jaar voor zijn dood, waardoor hij, haast ten koste van alles, hen, met wie hij in zijn nieuw vaderland had om te gaan, maar niet het minste ook hen, die hem uit zijn oude hadden verstooten, wilde toonen wie hij was.

Naast zijn groote liefde voor boeken en boekenstudie uit zijn vroegere periode overgehouden, die hem in staat stelde tot een beheerschen der vakliteratur, als waarvan zijn dissertatie of zijn werk over de praehistorische grafheuvels getuigen, ontwikkelde zich bij hem al spoedig een groote gave

tot het fijne exacte onderzoek, die hem het **op-**gravingsveld tot zijn eigenlijke element maakte. Zijn enthousiasme en speurzinnigheid deden hem hier alle vermoedens, alle weersgesteldheid trotseeren, we **vreezen** maar al te zeer dat ze hem, door den vreeselijken zomer van 1927 met zijn felle kou tot in Juli, zijn voortdurenden regenval, indirect het leven hebben gekost. Een ruime praktische blik, een nuchtere kijk op menschen en zaken, gepaard met een groot gevoel voor humor, **zoo** noodig voor den beheerder van een museum, niet het minst van een museum in een kleine universiteitsstad, deden hem verder zelfs in de dagelijksche beslommeringen van zijn arbeid een genoeg vinden en gaven hem vanzelf in de inrichting waar hij werkzaam was de positie die hij daar innam. En hoe zeer hij bij dit alles de bescheiden beminnelijke man van karakter wist te blijven, dit getuigen zeker de bijna tallooze bewijzen van hartelijk gevoelde deelneming uit binnen- en buitenland, welke zijn overlijden ons deed toestroomen.

Behoeven wij nog te zeggen hoeveel ons museum aan het Rapenburg, hoeveel daarmee ook Leiden, in dezen man, die op 35-jarigen leeftijd van ons ging, heeft verloren.

Voorschoten, 26 Febr. 1928.

J. H. HOLWERDA.

